

Түлөбердиев К.К.

РЕКРЕАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Түлөбердиев К.К.

РЕКРЕАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

К.К. Tuloberdiev

RECREATIONAL TECHNOLOGIES

УДК: 371:8.370/1.3

Бул макалада социалдык-маданий долбоорлорду, программаларды иштеп чыгууда жана аларды ишке ашырууга рекреациялык технологияларды пайдалануунун суроолору каралды.

В статье рассматриваются вопросы использования рекреационных технологий в разработке и реализации социально-культурных проектов и программ.

The article deals with the use of recreational technologies in the development and implementation of socio-cultural projects and programs.

Анимациялык социалдык-маданий технологиялар

Рекреациялык методикаларда анимациялык социалдык-маданий технологиялар өзгөчө ролду ээлейт. Ушул технологиялар кеңири жайылтылган батыш өлкөлөрүнүн, биринчи кезекте Франциянын тажрыйбасы социалдык-маданий анимациянын маанилүү мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө тастыктап турат. Көркөм чыгармачылыктын ар түрдүү түрлөрүн адамдардын ортосундагы мамилелерди “жандандыруу” жана “дем берүү” ыкмалары катарында пайдалануу менен социалдык-маданий анимация азыркы кездеги баиталууга негизделген бош убакта эс алуу ишмердүүлүгүнүн эң эле жагымдуу түрлөрүнүн бири болуп эсептелет. Анимациялык технологиялардын максаты ачык билдирилген гуманитардык багытка ээ – коомдо, коомдук байланыштар структурасынын маданиятында инсанды четтетүүнүн алдын алуу.

Социалдык-маданий анимация философиялык, психологиялык, медициналык, педагогикалык таасирлердин астында жана жаратылышка жана адамдын маани-маңызына көз-караш менен калыптанган. Социалдык-маданий анимациянын негизги предмети дайыма өзгөчө бүтүн система катары инсан болгон жана кала берет, ал адамга гана тиешелүү болгон өзүн өзү заманбап келтирүүнүн “ачык мүмкүнчүлүгүн” билдирет.

Бош убакта эс алуу мекемелеринде узак мөөнөттүү кызыктыруучу программаларды түзүү жана кезектештирүү ойноочу, көрүүчү, диний-майрамдык, спорттук жана башка акциялардын катышуучуларынын активдүүлүгүн акырындап өнүктүрүүнү караштырат. Рекреация (калыбына келтирүү) кызматында биоэнергетика, ребефинг, шейпинг, арттерапия жана башка ыкмалар колдонулат. Музыкалык-медитациялык жана театрдык – ден соолукту чыңдоочу программаларда

сүйлөшүү психотерапиянын, библиотерапиянын, психологиялык көнүгүүнүн өзгөчө мүмкүнчүлүктөрү ишке ашырылат.

Эс алууну жана көңүл ачууну уюштуруу маанилүү социалдык, тарбия берүүчү, психологиялык, реабилитациялык милдеттерди алып жүрөт. Рекреациялык технологиялардын мазмундуу жагы элдик эс алуу маданиятынын салттарын, мурдагыларды калыбына келтирүүнүн жана жаңы эл майрамдарын, ырым-жырымдарды, юморлорду, күлкү күнүн жана карнавалдарды, көркөм-адабий, спорттук-туристтик жана үй-бүлө майрамдарын, гүл майрамын, шаар күнүн жана башка иш-чараларды өркүндөтүүнүн, тартуунун эсебинен дайыма кеңейтилет жана байытылат.

Социалдык-маданий ишмердүүлүктүн уюштуруучусу үй-бүлөлүк эс алуу ыкмасы менен кылдаттык менен иштейт, эс алууну үй-бүлөнүн жеке тандап алуусу менен алардын бош убактысын кесипкөйлүк менен уюштурат.

Социалдык саясат адамдардын эс алуусу, рухий жана чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү үчүн эң жагымдуу, ойдогудай шарттарды түзүүгө багытталган. Бул максаттарга эс алуу жайларындагы (курорттор, санаторийлер, эс алуу үйлөрү жана базалары, профилакторийлер) эс алуучулар жана туристтер (туристтик базаларда жана теплоходдордо, туристтик мейманканаларда жана туристтик жүрүштөрдө) менен социалдык-маданий иш алып баруу караштырылган.

Санаториялык-курорттук, спорттук ден-соолукту чыңдоо жана туристтик-экскурсиялык борборлордо эс алууну уюштуруунун айырмаланган белгиси болуп эс алууну интеграциялоо, ден-соолукту чыңдоо, жеке адамды рухий байытуу жана бардык жактан өрчүтүү эсептелет.

Жолдомо менен чектелген рекреациялык-ден-соолук чыңдоочу, дарылоо мезгилинде эс алуучулар туруктуу жашаган жери жана өздөрүнүн кесиби менен түздөн-түз байланышы жок болот. Мындан тышкары, санаторийлерде жана турбазаларда эс алуучулар жашы, улуту, кесиби, социалдык абалы, билими боюнча айырмаланышат. Ушунун бардыгы, ошондой эле санаторийде жана туристтик маршрутта чектелген эс алуу жана бул жердеги бирдей эс алуулары дагы өтмө (туруктуу эмес) мүнөзгө ээ. Салыштырмалуу туруктуу топту ден-соолук чыңдоочу мекемелердеги медициналык жана тейлөөчү кызматчылар, курорттун жергиликтүү тургундары түзөт. Калктын так

ушул категориялары узак мөөнөттүү эс алуу программалардын, агартуунун туруктуу циклдык формаларынын, чыгармачылыктын, көңүл ачуулардын, өздүк чыгармачылык жамааттардын жана студиялардын уюштуруучуларынын жана катышуучуларынын “негизин” түзөт.

Эс алуу ишмердүүлүгүнүн маалыматтык-өнүктүрүү, агартуу функциясы адамдардын билим берүү активдүүлүгүн маалымдоону жана уюштурууну, социалдык-гуманитардык билимдин ар түрдүүлүгүнүн топтомун жайылтууну, санитардык агартууну, активдүү эс алуунун жана ден соолукту чыңдоонун ыкмаларын үйрөтүүнү, эс алуу жайларынын дарылоо мүмкүнчүлүктөрү жана аларды сарамжалдуу пайдалануу менен тааныштырууну максат кылат.

Эс алуунун рекреациялык функциялары

Рекреациялык функция адамдардын толугу менен эс алуусуна, алардын дене жана рухий күчтөрүн калыбына келтирүүгө, ишмердүүлүктүн ар түрдүүлүгүн камсыздоочу активдүү эс алуу жана көңүл ачууларды уюштурууга, көңүлдү алмаштырууга, жагымдуу эмоциялык шыктанууга, чарчагандыкты кетирүүгө максималдуу өбөлгө түзөт. Эс алуу программаларында эс алуучулар үчүн бул функциялардын бардыгы бири-бири менен тыгыз байланыштуу, бири-бирин толуктап турат. Алар бир катар өзгөчөлүктөр менен ишке ашырылат. Санаторийлерде жана туристтик мекемелерде маданий-эс алуу ишмердүүлүк адамдардын күчүн жана ден-соолугун калыбына келтирүү - алардын негизги милдетине ылайык түзүлөт. Так ушундан улам, эс алуу жана эс алуу ишмердүүлүгүнүн рекреациялык терапиялык функциясы бул жерде басымдуулук кылуучу мааниге ээ.

Адамдардын эс алуу же дарылануу мезгилинин үзгүлтүксүздүгүнө жана узактыгына байланыштуу санаторийлерде жана туристтик мекемелерде эс алуу программасы ар түрдүүлүгү менен айырмаланат, маалыматтык-өрчүтүү, коммуникациялык жана рекреациялык элементтердин биримдүүлүгүн караштырат, күндүн ар түрдүү убагында өткөрүлөт, мисалы: кечинде гана эмес эртең мененки жана күндүзгү убакта. Эс алуу логикасы бул жерде түрү боюнча жөнөкөй эс алуудан (мисалы: качан адамга чарчагандыктан жана психологиялык жактан жеңилденүү гана жетиштүү болсо) активдүү, интенсивдүүсүнө өтүүнү караштырат.

Өзүнүн багытталышы боюнча эс алуу жайларында жана туристтик мекемелерде төмөнкүлөр камтылат: концерт жана кино көрүү; китепкана ишин; театрдаштырылган жана спорт майрамдары; суроо жана жооп, оозеки журнал, тематикалык кечелерди, дискотекаларды, оюн сынактарын ж.у.с. уюштуруу менен камсыз кылуу.

Бул биринчиден, тематиканын жана мазмунунун ар түрдүүлүгү: тарыхый тематика боюнча экскурсиялар, жаратылыш таануучу (ландшафтык, ботаникалык, геологиялык, гидрогеоло-

гиялык ж.б.), адабияттык көркөм өнөр таануучулук, архитектуралык-шаар куруу тематикасы боюнча, серептик (көп пландуу) иш, коммерциялык экскурсиялар, мында иш чөйрөсүнүн өкүлдөрүн өнөр жай, айыл чарба, соода ишканаларынын ишмердүүлүгү менен тааныштырышат. Алардын ичинде келечекте өз жолун тандап алуу турган, көптөгөн жаш эс алуучулар үчүн ушундай экскурсиялар пайдалуу болот.

Экскурсиялар жаратылышта эс алуунун жана ден соолукту чыңдоонун ар түрдүү элементтерин (сууга түшүү, жемиштерди жана козу карындарды терүү ж.у.с.) жана бир жерден экинчи жерге баруу ыкмаларын тартышат, анткени жөө жүрүүчү экскурсиялар жана сейилдөө экскурсиялары унаа каражаттары менен толукталат (автоунаа, теплоход, самолет, ат, велосипед жана лыжа ж.у.с.), көпчүлүк учурда узак аралыкка жана так иштелип чыккан тема жана маршрут боюнча жүргүзүлөт. Экскурсиялар жалпылашуунун түзүлүшүнө, кызыкчылыктарды, бирдиктүү жамаатты жана шериктикти калыптандырууга көмөк берет, ал эми көңүлдөгүлөрдү алмаштыруу топто жагымдуу атмосфераны түзүүгө жардам берет.

Концерт жана кино көрсөтүүгө профессионалдык жана өздүк чыгармачылык жамааттарынын концерттерин жана спектаклдерин, фестивалдарын жана сынактарын, адабият жана көркөм өнөр ишмерлери менен жолугушууларды, ар түрдүү темаларга кечелерди, киносеанстарды, киноконцерттерди ж.б. өткөрүү кирет.

Маданий-массалык иш жүргүзүүнүн маанилүү бөлүгү болуп китепканалык камсыз кылуу дагы эсептелет. Китеп фондусун комплекттөөдө өлкө таануу тармагындагы басылмаларды – жол көрсөтүүчүнүн маалымдамаларын, жаратылыш, мурунку тарыхый, экономика, өлкө маданияты, жөнүндө китептерди, ошондой эле көркөм адабияттарды тандоого өтө көңүл бурулат. Окурмандар менен жеке иш жүргүзүү менен бир убакта адабий окуу, адабий кечелер, окурмандардын конференциялары жана китептерди талкуулоолор уюштурулат, белгиленген тематика боюнча типтердин сереби жана библиографиялык серептер, китеп көргөзмөлөрү өткөрүлөт, газета айнек үкөктөрү жасалат, плакаттар илинет. Бул ишке адистерди тартуу ден соолукту биоэнергетикалык чыңдоо ыкмаларын, чыгыш ден соолукту чыңдоо системаларын, космобиоэнергетиканы, ребефингди, шейпингди, музыка менен айыктыруу ж.у.с. пайдаланууга мүмкүнчүлүк берет.

Өз сеансына аутогендик машыгууну, интерперсоналдык тренингдерди, суггестияны, гипноздук эс алууну, ден соолук чыңдоочу психокоррекцияны камтыган психологиялык жактан жеңилдендирүү атайын жабдылган бөлмөлөр көнүмүшкө айланган. Музыкалык-медиаативдик жана театралдык-ден соолук чыңдоо программалардын, сүйлөшүү психотерапиянын, библио-

терапиянын, психокөнгүүнүн өзгөчө мүмкүнчүлүктөрү ишке ашырылат.

Жакынкы келечекте дасыккан медиктер, психологдор, спорт машыктыруучулар тарабынан жүргүзүлүүчү рекреациялык-ден соолук чыңдоо ишмердүүлүгүнүн салттуу эмес түрлөрү активдүү өздөштүрүлө баштайт. Буга барыдан мурда, энергетикалык борборлорду, биоталаа диагностикасын, адамдын биоталаа түзүмүн коррекциялоону ачууга багытталган экстрасенсордук биоэнергетика мектептери; булчуң релаксациясы жана психологиялык жактан өзүн-өзү ишенидирүү ыкмаларына үйрөтүү боюнча курстар; жамааттык медиатациялоо борборлору кирет, алардын ишмердүүлүгү эмоцияга алдырууларды четтетүүгө жана психиканы жеңилдөө абалына келтирүүгө, эмоциялык тең салмактуулугун тез калыбына келтирүүгө, өз чыгармачылык дараметин толугу менен пайдаланууга багытталган;

Педагогикалык оюн технологиялары

Социалдык-маданий ишмердүүлүктүн бардык белгилүү түрлөрүнүн ичинен оюн эң эле эркин ишмердүүлүктү билдирет. Катышуучу оюнга кандай эркин кирсе, ошондой эле эркин чыга алат. Бул «оюн» эрежеси эң эле кеңири таралган жашоо кырдаалына – рынок мамилелерине, окууга, спорттук мелдешүүлөргө, үй-бүлөдөгү мамилелерге ж.у.с. жайылтылат.

Башкача айтканда, мааниси боюнча рекреациялык, оюн технологиялары көз карандысыз субъектилердин продуктивдүү социалдык-маданий ишмердүүлүгүн көрсөтөт, ал өзүнө ыктыяры менен кабыл алган эрежелердин чегинде жүргүзүлөт жана көптөгөн жагымдуу - социалдык-психологиялык, эстетикалык, гедонистикалык, моралдык-этикалык сапаттарга ээ.

Рекреациялык технология катары оюн жакшы белгилүү болгон педагогикалык жана уюштуруу-методикалык артыкчылыктарга ээ. Ал зарыл маалыматтарды топтоого убакытты кескин кыскартууга, тигил же бул башка ыкмаларды алууга мүмкүнчүлүк берет, социалдык ишмердүүлүктүн ар түрдүү түрлөрүн окшоштуруп тууроого көмөк берет, инсанды ар түрдүү социалдык топтор, уюмдар жана кыймылдар менен байланыш чөйрөсүн кеңейтүүгө, көркөм өнөр жана адабияттын көптөгөн жанрлары менен тааныштырууга жардам берет.

Балдардын эс алуусун уюштурууда төмөнкүдөй негизги ыкмаларга бөлсөк болот:

- Оюн жана оюн тренинги ыкмасы. Оюн – башкалары менен бирдей эле ишмердүүлүктүн өз алдынча жана эң маанилүү түрү. Оюн оюндук эмес ишмердүүлүктүн түрү, оюндук эмес иштин

элементи болуп чыга алат. Оюн жомок катары, мультфильм, аны тарбиялоо тренинги болуу менен баланын жашоосунда көп жолу кайталанат.

Театрлаштыруу ыкмасы. Балдардын бош убакта эс алуусу чексиз көптөгөн сюжеттерге жана социалдык ролдорго ээ. Балдардын формалдык эмес маектешүүлөрүн көңүл ачуу кечеси, “көгүлтүр от”, “шам алдында кече”, “кемедеги кают-компаниялары», «көңүл ачып отуруу», «театрдык жолугушуу», кандай ашкана болбосун кечелер; туулган күн ээлеринин балы; этикет, жамааттын туулган күндөрү; «достордун ыры»; «майрамдык кече» ж.у.с. өткөрсө болот.

Максаттуу багытталышына жана психологиялык контекстине ылайык оюн технологияларын жүрүм-турумуна карата бир нече түргө бөлсө болот.

Оюн технологияларында кеңири таралган болуп мелдешүү ыкмасы эсептелет. Анын мааниси өз күчүн пайдалануу үчүн мүмкүнчүлүк берилген спорттук мелдештерде, кызыктыруучу оюндарда, лотереяларда, эрудиттердин сынагында артыкчылык үчүн күрөшүүдө турат. Негизги оюндук утуш болуп бул жерде жеңүү жана өзүн ишенимдүү сезүү эсептелет. Мелдешүү – балдардын артыкчылыгы, мелдешүү – чыгармачылык күчтөрдү аныктоонун ички «серпилгичи», чыгармачылык күчтөрдү сыноого, издөөгө, шыктандырууга өбөлгө түзүү, өзүнүн күчүн сынап, жеңүү. Мелдешүү баланын ахлак-адебинен тышкары, чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн бардык чөйрөсүнө жайылтылат.

Мазмуну боюнча өзгөчө болгон оюн технологиясын оюн-жомок билдирет. Бул технологияда психологиялык жактан жеңилденүүгө, иллюзияга алдырууга, гедонистикалык сезүүгө негизги басым жасалат. “Жомок-оюн” технологияларга алгачкы коомдогу, ошондой эле заманбап фольклор түзүлөт.

«Маскарад оюну» түрүндөгү кызыктыруучу-оюн технологиялары өтө артыкчылыктуу болуп эсептелет.

Адабияттар:

1. Дридзе Т.М., Орлова Э.А. Основы социально-культурного проектирования. - М.,1995.
2. Красильников Ю.Д. Методика социально-культурного проектирования: Уч.пособие. - М.: МГУК, 1993
3. Кузцын Г.М. Проектирование социально-культурных процессов: Уч. пособие. - Пермь, 2001.
4. Тульчинский Г.Л. Технологии менеджмента в сфере культуры.-СПб., 1996.

Рецензент: к.пед.н., доцент Джалдошбекова З.А.